

ALS TOESCHOUWER BEN JE AANWEZIG, MAAR JE KUNT NAAR BELIEVEN WEGZAPPEN, UIT DE ZAAL, UIT DE POLITIEK, UIT HET LEVEN VAN MENSEN DIE OP DAT MOMENT LIVE BEMINNEN OF STERVEN. MET ELKE REGIEKEUZE LEVERT VAN HOVE EEN SPIJKERHARDE COMMENTAAR OP DE GLOBALISERING (OOK VAN EMOTIES), DE MACHT VAN DE MEDIA EN HUN GEVAARLIJKE INVLOED OP DE POLITIEKE BESLUITVORMING.

niet losstaat van het individu in het brandpunt van de geschiedenis. Die verknoping verwoordde hij in een interview als volgt: ‘Het persoonlijke en het grote, het micro en het macro gaan altijd hand in hand. Het mooie is juist dat privésituaties invloed hebben op de wereldpolitiek en andersom. Hoe dat gebeurt, dat interesseert mij net in theater.’³ En recenter nog, in de Machiavellilezing: ‘Het geloof in een maakbare samenleving is de oorsprong van de politiek. Politiek is mensenwerk, het werk van mensen die geloven dat ze hun eigen lot in handen hebben.’⁴ In dat opzicht zijn ook de titels van Shakespeares werken een blik waard: *The Tragedy of... ‘Coriolanus’, ‘Julius Caesar’* of *‘Antonius & Cleopatra’* zijn het onderwerp van een tragedie, een persoonlijk drama, zo eentje die bijt – niet enkel het archetype van een bepaald soort staatsman of een symbool voor de politieke context waarin ze leven.

Het naadloze vervlechten van dat onpersoonlijk-grote en het herkenbaar-kleine maakt Van Hoves werk in mijn ogen universeel: het is uit- en inzoomen tegelijkertijd. Naast politiek-analytisch zijn de *Romeinse tragedies* dus ook *empathisch*, een begrip dat Van Hove zelf hoog inschat: ‘Empathie is het mooiste dat er bestaat. Wie zich kan inleven in iemand anders, komt tot een afgewogen oordeel en vertrekt niet van een wereldbeeld dat al bestaat.’⁵ Op de onderschatting van dat laatste aspect in zijn werk kom ik straks nog terug.

De bij de bron al gelaagde betekenisstructuur van *Romeinse tragedies* wordt door Van Hove en vormgever Jan Versweyveld in een encensering gezet die er minstens evenzeveel lagen aan toevoegt. Het (strijd)toneel is een gezellige talkshowhoek geworden, waarin het publiek zich vrij beweegt. Er bevinden zich een bar met hapjes en drankjes, een internetpunt, een leeshoek. Tijdens de voorstelling kan het publiek van zitplaats (standpunt) wisselen, van scène naar zaal, buiten een sigaretje roken, even de krant doorbladeren. Een lichtkrant houdt alles *up-to-date*, niet enkel het verloop van de voorstelling (‘Nog 5 minuten tot dood Caesar’) maar ook de gebeurtenissen ‘buiten’ (Nederland-Kroatië 3-0) – voor zover dat onderscheid niet opgeheven is: de wereld is hier niet enkel een schouwtoneel maar het toneel is ook de wereld. Sleutelscènes worden uitvergroet in beeld, drama in *prime time*. De camera’s zijn overal. Als toeschouwer ben je aanwezig, maar je kunt naar believen wegzappen, uit de zaal, uit de politiek, uit het leven van mensen die op dat moment *live* beminnen of sterven. Met elke regiekeuze levert Van Hove een spijkerharde commentaar op de globalisering (ook van emoties), de macht van de media en hun gevaarlijke invloed op de politieke besluitvorming. Voor een uitgebreidere analyse verwijs ik graag naar bijdragen in *De Standaard*, de *Volkskrant* en *Theatermaker*.⁶

Het problematische van *Antonius & Cleopatra*

De plot. Na de dood van Caesar hebben Octavius, Lepidus en Antonius zich verenigd in een triumviraat. Antonius’ redeloze passie voor de Egyptische koningin Cleopatra trekt hem naar het oosten, weg van de politieke slangenkuil Rome waar Octavius loert op de alleenheerschappij. Na de dood van zijn wettige vrouw Fulvia keert Antonius terug naar Rome, en in een poging zijn eer als Romeins staatsman te herstellen en een bewijs te leveren van zijn ‘westerse’ loyaliteit, huwt hij Octavius’ zuster Octavia. Het showhuwelijk houdt maar kort stand; Antonius’ liefde voor Cleopatra blijkt sterker. Het komt tot een burgeroorlog waarbij Octavius de legers van Antonius verslaat. In een woedend moment wijst een in het nauw gedreven Antonius Cleopatra aan als oorzaak van

zijn ellende, en wenst haar dood. Zij sluit zich angstig op in haar tombe en verklaart zich ook werkelijk dood, om zo Antonius’ liefde terug te winnen. Het plan heeft de bekende afloop: wanhopig door het valse doodsbericht pleegt Antonius zelfmoord – zonder Cleopatra wil hij niet leven. Terwijl hij sterft komt het misverstand aan het licht en kijkt het koppel elkaar nog een laatste keer in de ogen. Aan het einde van het lamento dat daarop volgt beneemt ook Cleopatra zich van het leven, dankzij de verlossende beet van een (live op scène gebrachte) slang.

Het sterven van het liefdespaar neemt in Van Hoves encensering al gauw een dik uur in beslag. Opmerkelijk, aangezien in voorgaande delen de personages – en ook niet de minsten – er nogal vlot het bijltje bij neerlegden, ver-eeuwigd werden in een grofkorrelige topshot en hup, weg ermee. Chris Nietvelt en Hans Kesting gaan gedurende dat laatste uur voluit voor de emotie. Bijgevolg ervaren sommige toeschouwers en recensenten *Antonius & Cleopatra* als een stijlbreuk tegenover de vorige twee: - ‘De eerste twee stukken gaan vrij naadloos in elkaar over maar het derde stuk haakt er een beetje raar bij aan’ (‘Jeanine’ op Moose, vijf geweien); - ‘Wat een geluk dat het laatste deel zo uit de toon valt’ (Anneriek De Jong in *NRC Handelsblad* van 18 juni 2007, ‘Snacks, lijken en videotape op het Romeinse forum’). Of de expliciet emotionele insteek van dit ‘rare deel’ geslaagd is, daarover zijn de publieks- en persmeningen verdeeld: - ‘In het laatste deel over Cleopatra (...) wordt het allemaal nogal klef’ (J. Van Kessel op de publiekssite van Toneelgroep Amsterdam, twee sterren en een half); - ‘Nooit zag ik Chris Nietvelt als Cleopatra zo sterk’ (Steven Beersmans op de publiekssite van deSingel); - ‘Misschien is het enige minpunt dat dit deel voor het intieme liefdesdrama gaat. De geliefden hebben veel tijd nodig om zich naar hun ondergang te lijden.’ (Geert Sels in *De Standaard* van 13 september 2007, ‘Moord op de zetel naast je’); - ‘Maar zelfs dat laatste uur met een pathetische Chris Nietvelt doet niets af aan de krachttoer die Ivo Van Hove hier presteert’ (Wouter Hillaert in *De Morgen* van 21 juni